

Hein de Bruin: een aangevochtene

door Ad den Besten

gedicht als 'De Vissers', waarin tenslotte toch, éven, de subjektieve betrokkenheid zich verraadt in het 'wij' van de Enkhuizense schooljongens, die de uitvarende schepen nakijken: 'Als wij, geklommen langs den luwen berm/ 't omzwalpt terras der wijde zee betreden — slaan zij hun vlerken op den horizon.'

Of neem het slot van dat andere Enkhuizen-gedicht uit *Hernieuwd herdenken* (1941), waar als titel de naam van de schilder W. B. Tholen boven staat en dat zo onverwacht eindigt met dit moment van verlichting: 'Het leven herbegint waar het begon:/ binnen de klaarte van het Havenlicht.' Dat is verwant, al lijkt het het tegenovergestelde, met wat het eerste sonnet 'Friesland' aan uiteindelijke bewustwording behelst: dat 'het verlangen steeds op reis moet, want hetgeen ons aanlokt is de Overkant.'

Een, noem het 'romantisch', maar daarom niet minder wezenlijk verlangen naar het onbereikbare bezielt de-

ze poëzie, onverschillig of dit zich nu aan de dichter opdringt als het onherroepelijk verleden dan wel als een altijd wijkende tegenover.

Gekweld

Van het eerste ogenblik af, dat Hein de Bruin zich in de tijdschriften met gedichten presenteerde, is hij een aangevochtene geweest, een gekweld door de 'angsten van den tijd', een mens die maar het liefst in onthevenheid aan al het aardse met Jezus biddend op de berg bleef, wensend, 'diep de pinnen van zijn tent/ tot vredig bergbewonen in te slaan.' Maar het de 'schaduw-sombre weg in 't donker dal' die zijn Heer verkozen heeft, en daarom bidt hij: 'dwing Gij hem zachtkens, dat hij volgen zal'. Dat staat al in het openingsgedicht van de eerste bundel. Angst en verbijstering laten zich in vele gedichten vermoeden, hevige innerlijke strijd, soms kortstondig zich oplossend in

momenten van verlichting en verheldering — ik denk vooral aan de cyclus 'De brief' uit de laatste bundel, misschien het beste wat De Bruin heeft geschreven. Maar steeds opnieuw en tenslotte definitief raakte zijn 'grüblerische geest in het levensraadsel verward.

Het zijn merkwaardigerwijs vooral de drie op zeer verschillende tijdstippen ontstane gedichten 'Nocturne', die daarvan getuigenis afleggen. Het vroegste spreekt alleen nog maar in een klaarblijkelijke onrust de wens uit, te kunnen bidden en slapen gaan. Het tweede evocert met zeldzame directheid het intreden van een depressie: 'Is dit de avond, die opeens den tuin/verdonkert? — deze hemelhoge muur — ' en tevens het vertwijfeld zoeken naar een 'kier van uitkomst'. Het derde dat de bundel *Hernieuwd herdenken* opent, eindigt met bestandsopname van het eigen hart: 'Het weet zijn eigen duisternis niet meer te /onderscheiden van de aardse nacht.'

Vandaag, 10 juni, is het 25 jaar geleden, dat de dichter Hein de Bruin, 48 jaar oud, een einde maakte aan zijn leven. Geboren in 1899 te IJlst, de kleinste der Friese steden, reeds jong naar Enkhuizen verhuisd, woonde hij het grootste deel van zijn leven in Amsterdam. Daar was hij de langste tijd op een bank werkzaam, waar hij zich misplaatst en miskend voelde. Maar over De Bruins leven en dood spreek ik verder niet. Daarover heeft Dr. J. J. Buskes ontroerend geschreven in zijn boek *Vier vrienden*.

Behalve als dichter, heeft Hein de Bruin zich ook als prozaïst doen kennen. Hij publiceerde een roman en enkele novellen. Ja, zelfs verscheen er na de oorlog een toneelstuk van zijn hand: *Paulus in Efeze*. Maar hij is toch in de eerste plaats een dichter geweest. Vandaar dat ik alleen over zijn poëzie wil spreken, waarvan tot mijn vreugde een integrale herdruk in voorbereiding is bij Uitgeverij Semper Agendo te Apeldoorn.

Het lijkt niet veel: drie kleine verzenbundels en het episch-lyrisch gedicht *Job* — dat is vrijwel heel het poëtisch oeuvre van Hein de Bruin. Poëzie van een wonderlijk dwars taalgebruik.

Dan schijnt het over schaatsenrijders of vissers te gaan, over Thomas of de Emmaüsgangers, en niet te vergeten, *Job*, of ook over medekunstenaars als Van Gogh, Tholen, De Mérode, maar in wezen is het altijd weer de eigen problematiek, die onder woorden wordt gebracht. Daarin was hij duidelijk een leerling van Rilke, die van de *Neue Gedichte*, van wiens vloeiende verzen De Bruin er, tussen twee haakjes, verschillende in zijn hoekig Nederlands, maar niettemin uitstekend vertaalde. Neem een vroeg

En dan is er tenslotte nog een derde nocturne — het openingsgedicht van *Ebben en ivoor* (1945) Het heet eenvoudig 'Avondlied'. Géén sonnet, ook niet een gedicht, dat, zoals vaker bij De Bruin, slechts bij toeval geen sonnet schijnt te zijn geworden. Hier heeft wat de dichter Marja eens heeft geapostrofeerd als de 'vervloekte drang die mij belet een vrij en stromend lied te zingen' een ogenblik lang de adem vrij gegeven voor een echt lied. Eigenzinnig ook in woordkeus, archaïserend soms, maar soms ook aanleiding gevend tot het vermoeden, dat er dialect-invloeden uit zijn jeugd in IJlst en in Enkhuizen in het spel zijn. Gedichten, weerbarstig genoeg om veel poëzie-liefhebbers op een afstand te houden. Ze lijken wel op kleine bolwerken, en de uiterst gesloten versvorm van het sonnet, waarin De Bruin zich bij voorkeur uitte versterkt die indruk nog. Ze geven zich niet, veeleer moet men er zelf in binnendringen: pas dan openbaren ze hun innerlijke kracht en een heel intieme schoonheid.

Hein de Bruin

vorm, waarin de dialektische spanning tussen deze behoefte, dat levensgevoel en die andere pool van zijn wezen kon worden afgeleid: drang naar uitkomst, ontkomen, bevrijding. Daarin weerspiegelt zich een nauwkeurige parallel van zijn levensgang, zoals die zich trouwens ook inhoudelijk uit zijn gedichten laat aflezen: die van de jongen uit kleine verhoudingen, die uit het al te beslotene, kleinburgerlijke, uitbreekt naar de grote stad, maar als het erop aankomt ook daar niet aarden kan, opnieuw geknecht binnen enge verhoudingen, die hier echter niet tegelijk vrede en geborgenheid garanderen, en daarom steeds terugverlangend naar ginds en vroeger. Zo werd hij een dichter, wiens diepste

impuls het herdenken, de herinnering was. Een van zijn meest karakteristieke gedichten uit de eerste bundel is 'Dimensies':

De huizekens in hun geflikten staat
zijn met een stal en aangezette schuur
voldoende voor het bergen van den
baat
der liefde, samenleving en natuur.

Het luide bidden om den lichten duur
van daaglijks brood ondanks het
daaglijks kwaad
verdwaalt er binnen, maar de schandpraat
barst door de vensterluiken en den
muur.

Wiens levensuiting eng wordt en ver-
smoort,
wie uit een leeg vermoeden wordt
gehoord,
om een betwisten zegen wordt benijd,
roept in de winden totdat God hem
hoort,
en hem bij bliksemlicht de ruimte
toont,
waarover Hij zijn hemel open split.

De dimensies die hier worden opge-
roepen, zijn tout court de dimensies
van Hein de Bruins poëzie. Ja, de
innerlijke beweging van dit sonnet
vindt men in bijna al zijn sonnetten
terug. In het oktaaf verwijlt zijn
fantasie binnen de enge van het
bekende, aarzelend tussen afkeer en
vertederend, en maakt een merkwaar-
dig korzelige uitbeeldingskracht zich
van het geziene meester; maar in het
sextet vindt dan de uitbraak, of al-
thans de poging tot uitbraak, naar de
ruimte, de vrijheid plaats.
Vaak wordt de benauwenis en het
verlangen naar bevrijding streng ge-
objektiveerd.

Bevrijding

Die voorkeur voor het sonnet heeft stellig diepe psychische gronden gehad. Het sonnet moet voor deze dichter bij uitstek de vorm zijn geweest, waarin hij zijn introverte behoefte aan rust realiseren kon, maar ook de vorm, waarin hij zijn gevoel van uiteindelijk opgesloten — zijn binnen aardse horizonten tot uitdrukking bracht.

Het ingekimde land (1932) heet de eerste bundel veelzeggend. Toch is daarmee niet alles gezegd. Het sonnet was voor Hein de Bruin tevens de

Een w. zaterdag 10 Juni.